

Альона ТАРАНЕНКО,
orcid.org/0000-0002-5357-4759
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української літератури
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
(Дніпро, Україна) Taranenko_AV@i.ua

АЛЬТЕРНАТИВНЕ ПРОЧИТАННЯ НАРАТИВНОЇ СКЛАДОВОЇ ПОВІСТІ «ЧАС ГЛИБОКОЇ ОСЕНІ» С. НОСАНЯ

У пропонованій науковій студії висвітлено питання альтернативного прочитання / перепрочитання специфіки наративної складової (принаймні деяких елементів) повісті «Час глибокої осені» черкаського письменника Сергія Носаня, чий «слід на землі – чистий і чесний» (М. Жулинський).

Обраний текст «Час глибокої осені» (1979) – один із ранніх творів С. Носаня, який заклав міцний естетичний фундамент для подальшої творчої реалізації, проте ще й досі чекає на свого справедливого і глибокого дослідника. Хоча повість важко оцінити однозначно, оскільки в деяких місцях наявний брак письменницької майстерності (зокрема, коли йдеться про «кольорову палітру» епітетів), подеколи виокремлюється соціалістична поетика (яку вкрай складно було обійти у ті непрості часи) тощо. Проте прямотинність і однозначність уналежнюємо переважно лише до мовленнєвого оформлення твору, які перестають бути акцентовано відчутними з розгортанням сюжету.

Під наративним кодом у студії розуміли дескриптивну організацію повісті, за допомогою якої оприявлюються його ключові й семантичні вузли, а також встановлюється взаємодія між автором, наратором та реципієнтом як основними учасниками процесу інсталяції наративної площини.

Щодо загальної наративної концепції твору, відзначено, що оповідь ведеться ніби двопланово: про відпочинок Максима на природі та філософський підтекст, що змінює світогляд героя, а на підтекстовому рівні ще й відчутні паралелі-алюзії до класичних творів радянського часу.

С. Носань у повісті поступово вводить в оповідь нових епізодичних героїв: одні діють, про інших – лише згадується, але кожна фігура відповідає певній проблемі, яка названа, проте не розкрита. У цьому й полягає одна з особливостей наративної стратегії твору. Завдяки наголошенню на багатоаспектній проблематиці текст «Час глибокої осені» набуває онтологічної багатовимірності, метафізичної насиченості.

Акцентовано, що обрана для аналізу повість С. Носаня, на перший погляд, створює враження камерного твору, адже події, крім постпозиції, відбуваються на природі поблизу сторожки, у якій живе дядько Йосип, протягом кількох днів. Чіткого зазначення, що і в який день – немає. Час визначений як двадцять вісім днів відпустки Максима. Однак панорамність зображення досягається введенням до сюжету другорядних персонажів, які розповідають якісь історії, щось пригадують, узагальнюють, і перед читачем постають картинки від давно минулих часів до історичних і сучасних.

Ключові слова: соціалізм, повість, підтекст, наратив, заголовок, композиція, контраст, прислів'я, афористичні вислови, пора року, осінь.

Alona TARANENKO,
orcid.org/0000-0002-5357-4759
Candidate of Science (Philology),
Associate Professor at the Department of Ukrainian Literature
Oles Honchar Dnipro National University
(Dnipro, Ukraine) Taranenko_AV@i.ua

ALTERNATIVE READING OF THE NARRATIVE COMPONENT OF THE STORY “TIME OF DEEP AUTUMN” BY S. NOSAN’

The research under consideration highlights the problem of an alternative reading / rereading of the specifics of the narrative component (at least some elements) of the story “Time of Deep Autumn” by the Cherkasy writer Serhiy Nosan, whose “footprint on earth is pure and honest” (M. Zhulynskyi).

The selected text “Time of Deep Autumn” (1979) is one of S. Nosan’s early works, which laid a solid aesthetic foundation for further creative realization, but it is still waiting for its fair and deep researcher. Although it is difficult to evaluate the novel clearly, since in some places there is a lack of writing skill (in particular, when it comes to the “color palette” of epithets), sometimes socialist realist poetics (which was extremely difficult to bypass in those difficult times)

and so on are highlighted. However, we attribute directness and ambiguity mainly only to the speech design of the work, which cease to be accentuated and noticeable as the plot unfolds.

In the research the narrative code is understood as the descriptive organization of the work, with the help of which its key and semantic nodes are revealed, as well as the interaction between the author, the narrator and the recipient as the main participants in the process of installing the narrative plane is established.

As for the general narrative concept of the work, it is noted that the story is conducted in two ways: about Maxim's recreation in nature and a philosophical subtext that changes the worldview of the hero, and at the subtextual level there are also tangible parallels-allusions to the classic works of the Soviet era.

In the story, S. Nosan gradually introduces new episodic characters into the story: some act, others are only mentioned, but each figure corresponds to a certain problem, which is named, but not revealed. This is one of the features of the story's narrative strategy. Due to the emphasis on multifaceted issues, the work "Time of Deep Autumn" acquires ontological multidimensionality and metaphysical saturation.

It is emphasized that S. Nosan's story chosen for analysis, at first glance, creates the impression of a work with a few characters, because the events, in addition to the postposition, take place in nature near the guardhouse where Uncle Yosyp has been living for several days. There is no clear indication of what and on what day. The time is defined as twenty-eight days of Maxim's vacation. However, the panorama of the image is achieved by the introduction of secondary characters into the plot, who tell some stories, recall something, summarize, and the reader is presented with pictures from long ago to historical and modern times.

Key words: social realism, story, subtext, narrative, title, composition, contrast, proverb, aphoristic sayings, season, autumn.

Постановка проблеми. Вже багато років поспіль актуальним питанням сучасного літературознавства є «розкодування» текстів української літератури радянських часів і повернення давно забутих, а нерідко – несправедливо забутих імен письменників України. До тих, хто свого часу творив історію регіональної літератури, уналежнюємо Сергія Носаня. Останній – письменник неспокійного ХХ віку, чия творчість може бути художньо якісним матеріалом заявленого літературознавчого аспекту. С. Носань, чий «слід на землі – чистий і чесний» (М. Жулинський), – творча особистість, яка добре відома черкащанам, адже саме на Черкащині він жив, творив, про неї писав. Героями його творів нерідко були звичайні місцеві жителі, які переймалися проблемами власного життя загалом і свого краю зокрема, виходячи на універсальний, всезагальний рівень.

Сергій Носань свого часу щиро зізнавався, що «завдяки їй – рідній родинній землі, своїм країнам і народу я став письменником. Я казково багата і щаслива людина, бо в мене є моя Україна, її народ і мій глибинний козацький родовід у ньому, є безмірна і світла любов до цієї святої землі, біль і тривога за неї, і все це виповнює моє серце і думи, визначає мою дорогу, діла і вчинки...» (Носань, 2009: 19).

Твір «Час глибокої осені» (1979) – один із ранніх текстів С. Носаня, який заклав міцний естетичний фундамент для подальшої творчої реалізації.

Аналіз досліджень. Творчий спадок Сергія Носаня чималий, так само як і увага до нього літературознавців. Черкащани зробили багато для збереження пам'яті про свого земляка. Зокрема, у 2009 році видано біобібліографічний покажчик

«Струни творчості Сергія Носаня» (Савчук, 2009). Про вагомість творчості письменника вдало сказав класик – М. Жулинський: «І все це відкриває читачеві світ неповторної естетичної насолоди, будить роздуми і просвітлює душу» (Жулинський, 2009: 21).

Про оригінальність письменницького почерку С. Носаня свого часу писали як провідні літературознавці, так і початківці: Ю. Безхутрий, Л. Бондаренко, О. Гончар, В. Дончик, М. Жулинський, В. Захарченко, А. Костецький, П. Линовицький, В. Малик, М. Негода, В. Поліщук, В. Положій, А. Романенко, Г. Сергієнко, О. Шолудько та ін.

М. Жулинський, залишаючи нащадкам спомин про письменника, справедливо акцентував на тому, що в С. Носаня «...чудова поетична мова, прозорий стиль, яскрава й оригінальна художня палітра бачення людських характерів і земного життя взагалі з притаманним авторові філософським заглибленням і осмисленням. А яке мальовниче і свіже зображення природи! Ніби побіжний штрих, але за ним постає ціла картина – одухотворена, жива...» (Жулинський, 2009: 21).

Сам же С. Носань зазначав: «Ми доти залишаємось живими і духовно повноцінними людьми, допоки жива наша пам'ять... Допоки болять у душах трагедії і біди далекого і близького минулого, болять муки і горе, що випали на долю попередникам, болять, як застереження, як поклик до здорового глузду жити в любові і єдності, в гармонії з природою і з Богом – Творцем Всевишнім у душі...» (Носань, 2009: 19), а «Все, що відбувається в житті, – відбувається в Слові...» (Носань, 2009: 19).

Обрана для аналізу повість майже не досліджена (за винятком студій М. Суховецького

(«Використати запас висоти»), П. Линовецького («Час глибоких роздумів»), В. Положія («Перед третьою сходинкою») та ін.). Проте питання нарративної концепції, її своєрідності в тексті повісті «Час глибокої осені» досі не потрапило на маргінес літературознавчого осмислення, що й спонукало нас до наукових пошуків.

Сучасний стан наратології як дисципліни здебільшого стабільний і водночас помірковано динамічний, адже в цілому проблемні питання, що донедавна були суцільною загадкою, стали ґрунтовніше осмислюватися (зоосібно, це засвідчено працями Р. Барта, І. Денисюка, Р. Гром'яка, Ж. Женетта, Ю. Коваліва, Л. Мацевко-Бекерської, І. Папуші, М. Ткаченка, В. Шміда, Ф. Штанцеля та багатьох інших), але не можна говорити про наратологію як про вичерпно досліджену царину, оскільки низка векторів із семним наповненням «нарратив» залишаються і досі в центрі літературознавчих пошуків.

Загальновідомо, що об'єктом дослідження у наратології є нарративи. На думку автора-укладача «Літературознавчої енциклопедії» Ю. Коваліва, нарратив – це «логоцентричне розповідання (оповідання, повість, роман тощо) із відповідною структурою та процесом самоздійснення як способу буття оповідного тексту, одночасно об'єкт і акт повідомлення про справжні чи фіктивні події, здійснюваний одним (кількома) нараторами, адресований іншому (чи кільком) наратору» (Ковалів, 2007: 89). Однак, на переконання Ю. Коваліва, «нарратив не обмежений лише оповіддю (від першої особи), композиційним складником. Йдеться про особливе утворення події у тексті як концептуального бачення людини, як найменшої його структурної одиниці, про втілення її в нарративних дискурсах на рівні синхронії та відмінності від ненаративних елементів (опис, аргументація, коментар тощо)» (Ковалів, 2007: 89). Л. Герман і Б. Вервек, наприклад, уважають, що варто звертати увагу на три константи: час (тривалість, порядок, частота), характеротворення (пряме, непряме, аналогія), фокалізація (типи, властивості) (Герман, Vervaeck, 2005: 59–60).

Процес нарації сприймається як різнопланове поняття, адже, з одного боку, це загальна дефініція на позначення оповіді як такої у літературознавстві; з іншого – це індивідуально психологічна стратегія побудови різних текстових матеріалів, кожен з яких характеризується унікальністю й оригінальністю думок автора, наратора та реципієнта, які на певному етапі побудови чи сприйняття тексту вносять індивідуальні вкраплення-маркери, що у своїй сукупності складають репрезентативну специфіку тієї чи тієї моделі тексту.

Під нарративним кодом будемо розуміти дескриптивну організацію твору, за допомогою якої оприявлюються його ключові й семантичні вузли, а також встановлюється взаємодія між автором, наратором та реципієнтом як основними учасниками процесу інсталяції нарративної площини.

Мета статті – дослідити своєрідність художнього виокреслення окремих нарративних ходів у повісті Сергія Носаня «Час глибокої осені».

Виклад основного матеріалу. Обрану для аналізу повість «Час глибокої осені» С. Носаня важко оцінити однозначно, оскільки в деяких місцях відчувається брак письменницької майстерності (особливо коли йдеться про «кольорову палітру» епітетів, наприклад: «Коли повертали назад, з-за сизих та фіалкових далей, притрушених пурпуровим попільцем вранішнього серпанку, по-лебединому повільно й велично впливало на бузкову гладінь крайнеба огнисте, свіже, скупане у нічних росах сонце» (Носань, 1979: 108). Подеколи – добре відчутна соцреалістична поетика (хоч у ті часи уникнути або обійти її було вкрай непросто), зокрема, трафаретні конструкції «...бадьора й весела музика радісних думок і почуттів...» (Носань, 1979: 103) або неоконвірний психологізм, як-от: «Сиділи радісні й зворушені новим знайомством з людьми щирими й привітними...» (Носань, 1979: 104), чи так звані «обов'язкові» фрази: «Гордо й незалежно, немов над усім світом, над землею, над коричневим розгоном Кремлівської стіни стрімко злітають у небо, а злетівши, завмирають рубіново-палаючі зірки, виспівані з каменю працюючими руками...» (Носань, 1979: 109). Такі маркери епохи «провели» б твір крізь будь-якого цензора, але зауважимо, що пряmolінійність і однозначність стосуються переважно лише мовленнєвого оформлення повісті й перестають бути акцентовано відчутними з розгортанням сюжету.

Позитивними елементами, що привертають увагу читача, стають світоглядні, емоційні та моральні доміанти. Однак дидактизм не є показовим елементом поетики. Навпаки, він прихований за загальним настроєм та експресивністю оповіді. На передній план винесено авторський настрій, його емоцію. Цьому сприяють як загальна архітектоніка повісті, так і нарративна стратегія, чітке композиційне вирішення.

Контраст – один із основних оповідних та композиційних прийомів у творі. Насамперед відчувається контрастність назви повісті та зачину. Назва налаштовує на подвійне її розуміння: з одного боку, мова може йти про пору року – осінь, а з

іншого – в радянській літературі традиційно осінь сприймалася як специфічна паралель до літнього (зрілого) віку людини, коли надходить час підводити підсумки, аналізувати пройдений життєвий шлях. Останнє прочитання назви, на нашу думку, в пріоритеті, адже й головним героєм, крім образу розповідача Максима – кореспондента обласної газети у відпустці, є Йосип Федорович – досвідчений сімдесятирічний військовий у відставці. Саме він робить певні життєві висновки. Але в нарративному аспекті цей герой є каталізатором для усвідомлення моральних істин розповідачем. Останній емоційно сприймає світ, навколишню дійсність. Можливо, саме налаштуванням на емоційність як домінуючу ознаку нарації можна пояснити певну сентиментальність експозиції твору, що майже повністю витримана у фольклорному стилі: «Так свіжо, так просторо тут. Так легко дихається і так радісно дивляться очі на все, що довкола тебе. Струнки високі верби, під якими напнуто намет, молодий листатий очерет з пухкими охристими головками над присивлено-темною зеленню, білі піски, лагідна синь води, село вдалині, що дивує м'якою білістю чепурних будиноків на тлі садів, – і все це під безмежною голубінню високого неба породжує в душі відчуття волі, солодкого щастя...» (Носань, 1979: 91–92). Цей опис ніби передає «весняні» почуття героя з піднесено-пісенним сприйняттям навколишньої краси, тим більше, що й кольорова гама скоріше відповідає весняному малюнку. Однак герой-розповідач – радянська людина, представник молодого покоління, якому властиве активніша діяльність і оптимістичне світосприйняття. Письменник не зупиняється на однозначному трактуванні цього образу. Під нього підводиться інша основа, і виразником її стає дядько Йосип. Саме в його уста вкладено фрази, що є ключовими для розуміння смислу повісті та світогляду, який пропонується як правильний. Якщо образ розповідача відповідає за емоційну тональність повісті, то образ Йосипа – за розкриття метафізичної проблематики.

Зав'язка твору налаштовує на те, що герої мають «переконувати читача» в перевагах життя в селі, зважаючи на фразу, з якої власне й починається дія. У відповідь на запитання розповідача, чому він не живе в місті, де має нову двокімнатну квартиру, відповідає: «Завдяки цьому, – він поглянув на луки, на воду, на очерети, – я й тримаюся ще на землі і не розумію тих, для кого світ обмежується балконом...» (Носань, 1979: 92). До того ж одразу наводиться негативний приклад – образ сусіда дядька Йосипа, також колишнього військо-

вого, який змінив активне життя на відпочинок на балконі й наразі має «Вже сто десять кілограмів у вазі наспочивав. За серце хапається, “швидко допомогу” безперервно викликає... <...> а так сам себе занедбав...» (Носань, 1979: 93).

Якщо говорити про загальну нарративну концепцію твору, то можна зазначити, що оповідь ведеться ніби двопланово: оповідь про відпочинок Максима на природі та філософський підтекст, що змінює світогляд героя, а на підтекстовому рівні ще й відчутні паралелі-алюзії до класичних творів радянського часу. З одного боку, це «Тронка» Олеся Гончара, а з іншого – «Записки мисливця» Івана Тургенєва. В усіх текстах йдеться про єднання людини з природою. В Олеся Гончара оспівується природне начало в людині як таке, що є дійсно справжнім, опоетизовується сама дійсність, природа. І. Тургенєв по-іншому бачить «природну» людину-селянина, якого оцінює особистістю з високою культурою, вихованням, котра, у свою чергу, не належить природі, але може її зрозуміти, на відміну від селян, які не здатні усвідомити те, що їм дано. Герої С. Носаня – люди нового покоління, нової формації. Вони наділені здатністю розуміти, аналізувати (як мисливець І. Тургенєва) і «переживати» природу, як герої О. Гончара.

В обраному для аналізу творі С. Носаня посту-пово вводить в оповідь нових епізодичних героїв, одні діють, про інших – лише згадується, але кожна фігура відповідає певній проблемі, яка названа, проте не розкрита. У цьому й полягає одна з особливостей нарративної стратегії повісті. Завдяки наголошенню на багатоаспектній проблематиці твір набуває онтологічної багатомірності, метафізичної насиченості. Однією з проблем є культурологічно-екологічна. Щоб її репрезентувати, автор уводить згадку про легендарного чоловіка. Оскільки його вміння властиві героям легенд, а не пересічним жителям історичного часу. Ця людина жила давно. Так давно, що, може, ще й за часів запорозького козацтва (у такий спосіб паралельно легендаризується й опоетизовується через утаємниченість історичних реалій образ козацтва). Юхим Решето – «маленький такий, швидкий, очі гострі-гострі. Гляне – і ніби голками кольне. Так він ні невода, ні ятерів, навіть вудки не визнавав, – без будь-якого знаряддя рибу ловив. Лини, карасі, окуні такі приносив, що всі тільки руками розводили. Першосортну рибу. До того ж ловив стільки, скільки було необхідно» (Носань, 1979: 96). У такий спосіб автор виявляє дидактичну спрямованість повісті. Він безпосередньо вчить майбутнього дорослого громадянина – свого читача,

як треба ставитися до природи: «Коли є гості – більше, а як удома тільки вдвох з бабою, то найчастіше лина і два карасі приносив. Лин, каже, на борщ, а карасі – засмажити в сметані. А як гості, то ще й окунів на юшку. На кожного гостя по окуню. Більше не брав...» (Носань, 1979: 96).

Подальша оповідь, у якій автор не збирається ставити крапку в екологічній тематиці, ніби реалізує, розгортає популярне прислів'я: у житті завжди є місце для дива. Оминаючи логічний перехід, автор переводить ситуацію на розмову між героями про аграрний талант дядька Йосипа, як він на прибережних пісках виростив все, що йому потрібно для життя, – справжнє натуральне господарство. Дядько Йосип – своєрідний Робінзон, який показує П'ятниці свої володіння. Він тепер – часточка природи, через що тварини не бояться його: «Тільки ми відійшли, як на столі з'явилися дві синички, горобець і ще якась рухлива пташка. Видзьобують крихти, які дядько навмисне лишив. // – А то що за птаха? – вказую на незнайомку. // – То?.. Очеретянка. Вона теж у мене столується. А гніздо її за кілька кроків од кухні, в очереті. Вже малі пташенята вивелись. Другий рік як оселилась. // – Дива!.. // – Звичайне життя» (Носань, 1979: 96–97).

Це звичайне життя треба відчутти як дар, як диво, щоб бути щасливим. І саме це відбувається з розповідачем під впливом дядька Йосипа. Максим помічає красу навколо себе, цілющу силу природи. Такі моменти автор іноді подає в стилізації під билину, зокрема зображення героя саме як билинного, що бере свою силу в матінки-землі: «Потім напився води, холодної, що аж у зуби заходить, з терпкуватим присмаком опалого листя, глибин землі та коріння дерев і трав...» (Носань, 1979: 103).

Мораль у повісті часто подається через пригадування героями прислів'їв або афористичних висловів. Наприклад, дядько Йосип згадує слова батька Максима, який загинув на війні і якого син майже не пам'ятає: «Йосипе, не з тієї людини сміються, яка не вмє щось робити, а з тієї, що вмє, та лінується...» (Носань, 1979: 114), «Людина все зможе, було б тільки бажання, як кажуть...» (Носань, 1979: 97), «Все на цій землі пов'язане між собою. Одне з одного виростає. А надто людська жага до прекрасного...» (Носань, 1979: 116), «Ухопилось коріння за землю. А буде корінь живий – і листя сипоне!..» (Носань, 1979: 123), «Хай посидять самі, а я походжу нічним берегом, подумаю-поміркую про них і про себе, як жив, живу тепер і як маю жити далі...» (Носань, 1979: 126).

Обрана для аналізу повість, на перший погляд, створює враження камерного твору, адже події, крім постпозиції, відбуваються на природі поблизу сторожки, у якій живе дядько Йосип, протягом кількох днів. Чіткого зазначення, що і в який день – немає. Час визначений як двадцять вісім днів відпустки Максима. Однак панорамність зображення досягається введенням до сюжету другорядних персонажів, які розповідають якісь історії, щось пригадують, узагальнюють, і перед читачем постають картинки від давно минулих часів («Дядькові руки випростано припали до землі, припали, немов дослухаються до биття її серця, що лине десь із глибини віків, з грудей всіх поколінь, всіх тих, що колись пройшли по цій землі у небуття: наші діди, прадіди...» (Носань, 1979: 115)) до історичних (фінська, громадянська, Велика Вітчизняна війни) і сучасних, подумки герої заглядають і в майбутнє (апокаліптичний мотив простежуємо в одкровенні Максима: «І враз ця тиша, цей спокій вражають мене острахом і болем: “Господи, та це ж така тиша, така мертвість стояли й сковували льодом землю тоді, коли ще не було на ній життя, не було людини... І чи не це чатує на землю попереду?”...» (Носань, 1979: 132)).

Географія, що згадується в повісті, досить широка: це міста Радянського Союзу (Ленінград, Світловодськ, Курськ, Липецьк) з їх визначними атрибутами (Кремлівська стіна, зірки на баштах Кремля, крейсер «Аврора»), союзні республіки («А як море оце стріли... Миру того було! І чуваші, і казахи, і латиші, і росіяни, і одесити...»), «Мов одна сім'я жили. У мене Ванько з Брянська і Мамед з Єрвана квартирували...» (Носань, 1979: 138)), іноді автор виходить за межі країни, згадуючи події фінської, другої світової воен чи лінучи подумки до часів, коли «безіменні тисячі тисяч рабів...<...> вершили єгипетські піраміди...» (Носань, 1979: 127).

Якщо говорити про приховану суперечку з владою на сторінках повісті, то можемо припустити, що вона знаходиться за невинним діалогом, у якому дядько Йосип і його гість Іван Петрович згадують дитинство. Вони жили в селі Дубинці, що підлягало затопленню, коли створювалися штучні моря. Наприкінці повісті автор оспівує творчу працю будівників цих морів, але тут відчутною є і ностальгія за тим часом, за тими місцями: «А знаєш, як ото ми ще малими телят пасли, там, де вода, де море тепер... Ох і любили сало смажене на шпичках, еге?» (Носань, 1979: 124). Автор вдало переводить розмову зі слизької доріжки інакодомства в безпечний

«кулінарний» напрям. І трохи далі письменник знову згадує Дубинці, а після того подає в рецепції Максима мрії тоді ще дітей Йосипа та Івана: «...і я жив тоді, в їхні часи, вудив красноперів, пас телят, мріяв відкопати золото на Круковій могилі, битися з ворогами, що нападали на рідну землю...» (Носань, 1979: 125). Відповідно постають питання: яка земля рідна, від яких ворогів її треба боронити і чому автор поставив трикрапку, ніби не завершив думку? Іншим варіантом є роздуми героя про роль людини у світі. На той час уважалося, що людина – це безликий гвинтик у механізмі держави, а також була популярною думка, що людина – піщинка, яка настільки мала, що губиться у Всесвіті. С. Носань зображує героя, який спостерігає за нічним небом: «Я полишаю дивитися на мертве світило, полишаю, бо здаюся собі занадто крихітним, роздавленим нічним громадям неба... // Я – піщинка!.. // Я – пилінка!.. // Мене немає, немає, немає... // Хіба?! // Ні, ні... Я – є-є!.. // То лише на тлі величі всесвіту я оцінюю себе як людину...» (Носань,

1979: 130–131). Герой не погоджується з тим, що йому нав'язують, але оскільки у творі не зазначено, що й кому нав'язується, то й суперечки начебто немає, а є внутрішнє сум'яття персонажа. І як моральний підсумок можна сприйняти тост одного з епізодичних героїв, який підводить до фіналу історію відпустки Максима: «Вип'ємо за наше життя, за те, щоб ми завжди і скрізь лишалися людьми, щоб ніколи не черствіли, не міліли наші душі, щоб завжди вони були в розлив доброті й щедрості, як ці плеса при сході сонця...» (Носань, 1979: 139).

Висновки. Досліджуючи деякі наративні ходи твору «Час глибокої осені» Сергія Носаня, дійшли висновків, що текст нібито не складний за типом наративу і однозначний за смислом, але під час перепрочитання із сучасних позицій відкриває для дослідників нові перспективи й варіанти інтерпретацій. На поетику повісті значно вплинули канони соцреалістичного письма, проте письменник, який хотів щось сказати, звернувся до інакомовлення, до підтексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жулинський М. «...мудра й зірка душа!» Слово про Сергія Носаня. *Струни творчості Сергія Носаня: біобібліографічний покажчик* / Уклад. Т. Савчук. Черкаси: ОУНБ, 2009. С. 21.
2. Струни творчості Сергія Носаня: біобібліографічний покажчик / Уклад. Т. Савчук. Черкаси: ОУНБ, 2009. 68 с.
3. Носань С. Більшого щастя немає, як бути з народом. *Струни творчості Сергія Носаня: біобібліографічний покажчик* / Уклад. Т. Савчук. Черкаси: ОУНБ, 2009. С. 19–20.
4. Ковалів Ю. Наратив. *Літературознавча енциклопедія: у 2 т.* / Автор-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т. 2. С. 89–91.
5. Носань С. Час глибокої осені. *Час глибокої осені: повісті*. Київ: Молодь, 1979. С. 91–142.
6. Herman L., Vervaeck B. Handbook of Narrative Analysis. Lincoln and London: University of Nebraska Press, 2005. 243 p.

REFERENCES

1. Zhulynskiy M. «...mudra y zirka dusha!» Slovo pro Serhiia Nosania [“...Wise and star soul!” A word about Serhiy Nosan]. *Struny tvorchosti Serhiia Nosania: biobibliografichnyi pokazhchyk* / Uklad. T. Savchuk. Cherkasy: OUNB, 2009. P. 21 [in Ukrainian].
2. Struny tvorchosti Serhiia Nosania: biobibliografichnyi pokazhchyk [Strings of Serhiy Nosaniy's creativity: a biobibliographic index] / Uklad. T. Savchuk. Cherkasy: OUNB, 2009. P. 5–18 [in Ukrainian].
3. Nosan S. Bilshoho shchastia nemaie, yak buty z narodom [There is no greater happiness than to be with the people]. *Struny tvorchosti Serhiia Nosania: biobibliografichnyi pokazhchyk* / Uklad. T. Savchuk. Cherkasy: OUNB, 2009. P. 19–20 [in Ukrainian].
4. Kovaliv Yu. Narativ [Narrative]. *Literaturoznavcha entsyklopediia: u 2 t.* / Avtor-uklad. Yu. I. Kovaliv. Kyiv: VTs «Akademii», 2007. T. 2. P. 89–91 [in Ukrainian].
5. Nosan S. Chas hlybokoi oseni [Deep autumn time]. *Chas hlybokoi oseni: povisti*. Kyiv: Molod, 1979. P. 91–142 [in Ukrainian].
6. Herman L., Vervaeck B. Handbook of Narrative Analysis. Lincoln and London: University of Nebraska Press, 2005. 243 p.